

АМАТОРСЬКІ ОБ'ЄДНАННЯ ЯК ЧИННИК ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті аналізуються аматорська художня творчість, завдання, що вирішують музичні аматорські колективи. Виділяються основні завдання хореографічних дисциплін.

Ключові слова: аматорські колективи, хореографія, танець, музика, спів, естетичне виховання.

В статье анализируются любительское художественное творчество, задачи, которые решают музыкальные любительские коллективы. Выделяются основные задачи хореографических дисциплин.

Ключевые слова: любительские коллективы, хореография, танец, музыка, пение, эстетическое воспитание.

The article analyzes the amateur arts, tasks solved by amateur musical groups. Key tasks in the dance disciplines outlines.

Key words: amateur teams, choreography, dance, music, singing, aesthetic education.

Сучасна соціально-культурна практика в Україні характеризується трансформаційними процесами, орієнтованими на відродження, збереження і розвиток національної культури та потребує нових підходів до виховання підростаючого покоління на принципах гуманізації та демократизації. В Державній національній програмі "Освіта (Україна XXI століття)" та в Національній доктрині розвитку освіти в XXI столітті визначено шляхи виховання підростаючого покоління на кращих, духовно наснажених вітчизняних традиціях. Головна мета національного виховання дітей визначається програмою як розвиток духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури. Крім того, національне виховання в Україні передбачає й використання соціально значущих надбань національної та світової духовної культури.

Вільний час більшості дітей заповнений педагогічно неорганізованими формами дозвілля, переважно, вуличними з обмеженим ігровим репертуаром, комп'ютерними та телевізійними. Ситуація ускладнюється руйнуванням культурної інфраструктури, стереотипізованістю змісту і форм роботи культурно-дозвіллевих установ, надмірна комерціалізація культурно-дозвіллевої сфери, витиснення з її структури безкоштовних культурних послуг.

Аматорську художню творчість аналізували відомі мистецтвознавці (А. Бакушинський, А. Піотровський, Б. Асаф'єв), а також філософи, культурологи, етнографи тощо. Дуже цікавими є погляди А. Піотровського на природу аматорського мистецтва, його аналіз зв'язку та взаємодії між професійним мистецтвом і масовою художньою творчістю. Б. Асаф'єв, висловлюючи свою думку про народне начало в мистецтві,

пропонував відокремити художнє аматорство від фольклору. Такий погляд є цілком слушним для правильного розуміння аматорського мистецтва та його меж.

До аналізу проблеми художньої самодіяльності звернулись філософи (Г. Апресян, А. Вартанов, А. Єгоров, П. Рюмін), а також мистецтвознавці (В. Василенко, Л. Ємельянов, А. Сохор).

Висновок багатьох авторів, що творче аматорство, на відміну від професійного мистецтва має своїм основним призначенням виховання аматорів, а не публіку, зумовив посилену увагу до його педагогічних проблем.

Естетичне та моральне виховання особистості у процесі культурно-дозвілєвої діяльності вивчали В.Л. Іванова, Л.Д. Івлева, О.І. Леонтьєва, Ю.В. Максимчук, Т.Т. Ротерс, Л.С. Руденко, В.В. Салко, А.С. Шевчук, Т.І. Черніговець та ін.

Про виховні можливості хореографічного мистецтва наголошували видатні українські митці Г.О. Березова, К.Ю. Василенко, В.М. Верховинець, П.П. Вірський, А.Г. Гуменюк, О.П. Колосок, М.І. Трегубов та ін.

Проблемами розвитку особистості засобами хореографічного мистецтва займалися педагоги-хореографи С.В. Акішев, Т.К. Баришнікова, Г.О. Березова, Г.О. Більченко, В.М. Верховинець, В.В. Геращенко, С.Г. Забрєдовський, О.П. Колосок, А.П. Тараканова, В.І. Уральська, Л.Ю. Цветкова. На сьогодні є позитивний досвід педагогів-новаторів (І. Гадалова, С. Науменко, О. Ростовський, О. Стахевич, Л. Хлебнікова, О. Юрко), які запропонували свої методичні рекомендації для вокального виховання учнів.

Проблема виховання культурної, всебічно розвиненої особистості привертала увагу багатьох вчених – філософів, соціологів, психологів, фізіологів, мистецтвознавців, педагогів. Психолого-педагогічні особливості молодшого шкільного віку розглядалися у роботах Є.А. Борисова, І.В. Вужина, Н.М. Георгян, К.М. Горбунової, Н.Т. Гурець, В.В. Давидова, А.С. Денесюк, Г.С. Костюка, В.А. Крутецького, Л.В. Кузнецової, В.О. Сухомлинського.

Аматорські творчі об'єднання – це найдоступніша і наймасовіша база освіти дітей, це той “фундамент”, на якому надалі споруджуватиметься вся “будівля” духовної культури сучасної, гармонійно розвиненої людини.

Ці об'єднання виконують у навчально-виховному процесі декілька функцій: це і предмет навчання (у широкому сенсі слова), і предмет виховання підростаючого покоління, в процесі якого формується відношення дітей до дійсності і життя, до колективу і самого себе, їх смаки, ідеали, цінності тощо.

Аматорські колективи, так або інакше, виховують особистості, формують, перетворюють їх духовний світ. М.С. Каган справедливо відзначає, що «художнє виховання – є формування ставлення людини до мистецтва. Воно включає, по-перше, виховання любові до мистецтва, внутрішньої потреби в спілкуванні з мистецтвом, і, по-друге, виховання розуміння сенсу мистецтва, його специфічної цінності, його образної мови. Естетичне ж виховання є формування естетичного відношення до всього в світі, що володіє естетичною цінністю» [3; 94]. Особливе значення має мистецтво в даний час, бо воно є своєрідним резонатором, що підсилює все прогресивне на шляху творення гуманістичного суспільства. Воно виступає в різноманітті своїх функцій – це одночасно спосіб пізнання, відображення навколишньої дійсності, важливий чинник духовно-практичної дії на неї з метою вдосконалення.

Під час формування всебічно розвиненої і гармонійної особистості особливе місце належить різним видам мистецтва. Як відзначає Б. Т. Лихачов, “тільки в такому ідеальному варіанті можна естетично розвинути всі органи чуття і повністю розкрити творчі здібності людини” [4; 28]. Проте в реальній практиці набагато частіше ми спостерігаємо, що людина тяжіє через ті або інші причини до якогось одного, іноді двох видів мистецтва. Діти, що однаково цікавляться всіма мистецтвами, разюче поступаються за якістю переваг тим, у кого склалися явні схильності. Ми вважаємо, що доцільніше розвивати у дитини переважний інтерес не до всіх, а лише до деяких видів мистецтва.

Як показує практика, систематичні заняття одним видом мистецтва – будь-то хореографія, музика, образотворче мистецтво, література або театр – закладають основу, на якій надалі будується будинок моральних і естетичних цінностей особистості. Грамотне поєднання, наприклад, в музично-виховному процесі таких елементів, як художня освіта, розвиток навичок виховання і творчої діяльності, як правило, приводить до того, що у суб'єкта розвивається рівень естетичної підготовленості, достатньої для повноцінного сприйняття і інших видів мистецтва.

Значна роль у формуванні і розвитку творчої особистості належить хореографічному мистецтву. В умовах, коли за допомогою засобів масової інформації хореографія увійшла до кожного будинку і набула всепроникненого характеру, вона з кожним роком грає велику роль у духовному житті підростаючого покоління, розширює діапазон ідейно-емоційної дії на морально-естетичну зовнішність дітей.

“Хореографія – від грецького *choreia* – танець і *графія* – пишу” – 1) запис танцю; 2) танцювальне мистецтво в цілому, у всіх його різновидах [1; 370]. Танець виник у глибокій давнині з різноманітних рухів і жестів, пов'язаних з трудовим процесом і емоційними враженнями людини від навколишнього світу. Танцювальне мистецтво розкриває духовний світ людини і є одним з якнайдавніших проявів народної творчості. У класовому суспільстві відбулося розділення танцю на фольклорний і професійний, а в сучасній хореографії розрізняють танець народний, класичний, бальний і сучасний.

За багатовікову історію танцювальне мистецтво накопичило і відпрацювало певні прийоми, що дозволяють за допомогою властивої цьому мистецтву виразності зраджувати багатющу інформацію, яка складає зміст і емоційний заряд мистецтва хореографії.

Через свої образотворчо-виразні можливості танець більш ніж інший вид мистецтва чужий натуралістичній, життєвій повсякденності, буденній достовірності. І разом з тим, він тісно пов'язаний з дійсністю, але зв'язок цей носить не буквальный, а посередній характер, вона здійснюється з урахуванням загальних естетичних законів і образності хореографічного мистецтва. Мова танцю – це мова людських відчуттів і якщо слово щось означає, то танцювальний рух щось виражає, і виражає тільки тоді, коли поєднується з іншим рухом, служить виявленню всієї образної структури твору.

Узагальненість і багатозначність хореографічної пластики вимагає застосування особливих законів відображення дійсності, хореографічних образів, що полягають у поетичній умовності.

“Секрет дії танцю полягає в силі вираження людських прагнень, у передачі відчуттів високого напруження, у відверненні від всього дрібного і випадкового.

Хореографічні образи, як правило, несуть в собі відображення етапних, ключових моментів життя, і завдяки своїй високій опосередженості і схвильованій піднесеності вони виявляються здатними спіткати її суть” [2; 52].

Хореографія належить до видовищ, синтетичних просторово-часових видів мистецтва, що об'єднують у собі танець, музику, драматургію, образотворче мистецтво. Центром цього синтезу є хореографія. Різні види мистецтва підпорядковуються і взаємодіють у хореографічному творі у втіленому вигляді.

Звідси витікає, що хореографія є певною цілісною суттю, яка має своїми конкретними формами прояву і закономірності існування. Серед них є та особливість, яка робить її саме хореографією і об'єднує її з іншими видами мистецтва. Цією особливістю є власні виразні засоби хореографії, що відмінні від всіх інших видів мистецтва і створюють хореографічну образність.

Виразні способи танцювального мистецтва пов'язані з цією важливою закономірністю, що визначає хореографію. Полягає вона в тому, що життя танцю можливе в двох вимірюваннях: у просторовому і тимчасовому. У хореографії, на відміну від інших видів мистецтва, дія розвивається в просторі і в часі, і цим драматургійно обумовлюється її особливий лад.

Виразними способами хореографічного мистецтва є пластика людського тіла, ця особливість хореографії пов'язана з першою. І хоча інші види мистецтва відрізняються пластичною виразністю, але від близького хореографії пластичного мистецтва скульптури, наприклад, танець, відрізняється живою пластикою.

Танець як один з видів мистецтва має на виконавця велику ідейно-емоційну дію. Досконалість танцювальних образів визначається їх змістом і формою. Мистецтво танцю розкриває духовний світ людини і в кращих проявах він (танець) завжди виховує прекрасне в людині, закликаючи до досконалості, виховує благородні відчуття, стверджує гуманістичні ідеї.

Важливою особливістю (як вже наголошувалося) хореографічного мистецтва є синтетизм: окрім власне танцю він включає музику, образотворче мистецтво, пов'язаний з літературою. Це дає нам можливість визначити одну з його особливостей художніх інтересів до хореографії, які можуть бути направлені як на сам танець, так і на допоміжні види мистецтва (хоча термін “допоміжний” не відображає суті явища).

У даний час разом з професійним мистецтвом могутній розвиток отримала також самодіяльна хореографія, що пов'язана із створенням, збереженням, розповсюдженням і споживанням хореографічних творів любителями цього мистецтва. Будучи складовою частиною культурного життя суспільства, хореографічна діяльність займає сьогодні одне з лідируючих місць поряд з іншими видами самодіяльної художньої творчості.

Поняття “хореографічна культура” інтегрує мистецтвознавчий, соціологічний і широкий культурологічний підхід, відображаючи складний, ємкий і динамічний процес створення, освоєння, збереження і розповсюдження цінностей світової і вітчизняної хореографії. На рівні особи танцювальна культура характеризується ступенем освоєння цих цінностей, рівнем залучення до процесу виховання танцем, танцювального виконання і творчості.

Виховання танцювальної культури, приведення всього танцювально-виховного процесу у відповідність з вимогами сучасності є найважливішим компонентом

формування загальної культури як окремо взятої особистості, так і суспільства в цілому.

Визнаючи виховне і розвиваюче значення всіх видів мистецтва, хочеться відзначити, що хореографія займає абсолютно особливе місце. Володіючи найбільш сильною, глибокою і тонкою дією на духовний світ дитини, хореографія відображає природу людини в гармонійній цілісності і єдності раціональної, інтелектуальної та емоційної сторін. За допомогою танцю виконавець може виразити те, що не може висловити.

Як вид мистецтва, хореографія володіє поліфункціональністю. Її комунікативна, виховна, пізнавальна, естетична, моральна та інші функції співпадають з психологічними і соціальними потребами людини.

Мова хореографії інтернаціональна, що дозволяє сприймати її незалежно від національної і расової приналежності особистості. Вивчення культурно-хореографічних досягнень всіх часів і народів сьогодні доступно в будь-якій країні, а це, у свою чергу, робить можливим використовувати виховний потенціал хореографічної культури в різних педагогічних системах.

Кожна людина носить у собі потребу до естетичного формування й відчуття краси, до символічної трансформації реального сприйняття – до творення.

Одним з доступних засобів реалізації таких потреб є аматорський хореографічний колектив, який не тільки виявляє здібності, але й виробляє вміння використати ці здібності, розвиває дитину всебічно. Отже, мова йде не тільки про художньо-сценічну, але велику морально-виховну роботу.

Виділяють такі основні завдання хореографічних дисциплін.

Освітні:

- засвоєння початкових знань, основних понять, елементарних уявлень про види і жанри, особливості художньо-образної мови хореографічного мистецтва у взаємозв'язку з синкретичними мистецтвами;

- розширення художньо-естетичного світогляду, опанування елементарних художніх умінь, навичок у практичній діяльності;

- набуття початкового досвіду, створення хореографічних образів у процесі власної діяльності.

Виховні:

- виховання в учнів естетичного та емоційно-цілісного ставлення до хореографічного мистецтва;

- виховання здатності сприймати, інтерпретувати, оцінювати хореографічні твори, висловлюючи особистісне ставлення до них, аргументуючи свої думки та оцінки;

- виховання хореографічних інтересів, смаків, морально-естетичних ідеалів, потреб у художньо-творчій самореалізації та духовно-естетичному самовдосконаленні.

Розвиваючі:

- збагачення емоційно-почуттєвої сфери;

- розвиток хореографічних і загальних здібностей;

- стимулювання художньо-образного мислення, проявів уяви та інтуїції, формування універсальних якостей творчої особистості;

- розвиток аналітичного і логічного мислення.

Наступним яскравим прикладом всебічного розвитку особистості є аматорські музичні колективи, можливості яких відіграють величезну роль у гармонійному розвитку дитини.

Музика – мистецтво звукових образів, що передають усі відтінки людських настроїв і переживань, усі радощі й печалі. Саме слово музика походить від *музи* – покровительки творчості в античній міфології. Вже сама назва промовляє про значення, яке надавалося музиці у всій художній культурі з найдавнішніх часів. Творення музики й виконавство нероздільні. Кожний з учасників цих процесів – універсал: і співак, і інструменталіст, і танцівник, і мімічний актор одночасно.

Спів – найдавніший вид музично-виконавського мистецтва. Із живого зв'язку музики з мовною інтонацією, зі словом народилися давні види ліричної поезії і драми. І таким органічним виявився цей зв'язок, що вокальне мистецтво на тисячоліття стало переважаючим типом музикування.

Як зазначив у свій час Д.Б. Кабалевський, “музика – це мистецтво, яке володіє величезною силою емоційного впливу на людину... і саме тому вона може відігравати важливу роль у вихованні духовного світу дітей та молоді”.

Жоден з видів мистецтв так тісно не пов'язаний з повсякденним життям, як музика. З нею може конкурувати лише телебачення, яке, в свою чергу, більше як на третину заповнене тією самою музикою. І не дарма, адже музика супроводжує нас майже постійно, протягом усього життя.

Музика допомагає дитині глибше сприймати навколишнє життя, виховує любов до своїх рідних, друзів, Батьківщини, збагачує і емоційно забарвлює її мову, сприяє розвитку її творчих здібностей.

Входячи до музичного світу, дитина знайомиться з відчуттям, асоціаціями та переживаннями, які викликає у неї музика. Вона збагачує почуття та уявлення дитини, сприяє виробленню вміння відчувати ритм та мелодійність твору, формуванню здатності адекватно реагувати на них своїм голосом та рухами, розвитку інтересу до різних музичних інструментів та бажанню на них грати.

Виходячи з цього, можна визначити завдання, що вирішують музичні аматорські колективи:

- підтримувати у дітей бажання слухати музику, емоційно на неї відгукуватися, розповідати про неї;
- формувати досвід музичних вражень;
- розвивати музичні здібності;
- розвивати мислення й творчу уяву;
- спонукати дітей самостійно визначати настрій, характер музичного твору засоби музичної виразності;
- удосконалювати вміння слухати музику, розрізняти її інтонацію, мелодію, змістове наповнення;
- вчити слухати та диференціювати тембри інструментів;
- вміння визначати жанрову належність музичного твору;
- формувати здатність створювати музичний образ;
- збагачувати уявлення про композиційно-формотворчий бік музичного твору;

· розвивати бажання та вміння втілювати у творчих рухах настроїв, характер музичного образу; підтримувати бажання дітей передавати настроїв музичного твору в малюнках, театральному дійстві, літературній творчості.

Основна мета естетичного виховання, яку переслідують аматорські творчі об'єднання – виховання культури почуттів – як естетичних і моральних, так і специфічних для творчої діяльності (почуття лінії, форми, кольору, ритму, композиції, інтонації).

Але не можна забувати і про величезний потенціал, який мають аматорські об'єднання для вирішення питань морального виховання.

Необхідність виваженого розв'язання проблеми державотворення, розвитку системи виховання та культури зумовлює потребу формування і збереження класичних та утвердження нових ціннісних орієнтацій. Центральним місцем у процесі державотворення є формування у дитини демократичних цінностей, свобод та громадянської позиції. Проблема цінностей була актуальною в різні періоди розвитку суспільства і мала конкретні орієнтації.

Творчі аматорські об'єднання допомагають виховувати у дитини вміння робити власні об'єктивні оцінки щодо різних життєвих явищ та подій, щодо самих людей та сенсу життя і завдяки цьому протистояти механічному та експансивному нав'язуванню ззовні готових, часто сумнівного змісту і походження еталонів та орієнтирів.

Виховання патріотичних почуттів у дитини, яка займається у колективі, важливе, бо воно сприяє єднанню всіх соціальних прошарків українського суспільства. Адже не секрет, що в сучасних умовах наростає розшарування суспільства на багатих і бідних, що спричиняє їх психологічну відчуженість. Пом'якшити цей антагонізм, як показує досвід західної цивілізації, певною мірою можуть спільні патріотичні почуття. Саме вони, особливо загострюючись в екстремальних, доленосних для рідної держави ситуаціях, об'єднують людей і знімають напруження, зменшують життєвий егоїзм.

Колектив привчає дитину до такої думки, що справжній патріотизм ґрунтується не тільки і не стільки на порівнянні своєї нації – держави з іншими в минулому чи сучасному. Майбутні громадяни повинні любити свою державу, пишатися нею, бажати їй добра вже тому, що вона є. Цьому питанню творчі об'єднання приділяють колосальне значення і мають великі можливості для його рішення. Участь аматорських творчих колективів у міжнародних конкурсах та фестивалях допомагають дитині уявити собі, що таке Батьківщина, патріотизм, національний інтерес.

Аматорські творчі об'єднання є невід'ємною частиною системи культури і розглядаються як цілеспрямована, систематична дія на духовний, моральний і естетичний розвиток особистості, зумовлена законами розвитку суспільства, людини та об'єктивними і суб'єктивними умовами.

Творчі аматорські об'єднання допомагають виховувати у дитини вміння робити власні об'єктивні оцінки щодо різних життєвих явищ та подій, дисциплінують, привчають до праці; допомагають дитині через мистецтво глибше усвідомити свої думки і відчуття, ясніше мислити і глибше відчувати; пізнавати саме себе, зробити способом пізнання інших, засобом тіснішого зближення з колективом, способом через колектив рости разом з іншими і йти спільно до здійснення нового повного глибоких і значних переживань життя, тобто творити.

Література

1. Большая советская энциклопедия / [энциклоп.]. – М. : Т. 28. – 1978. – 370 с.;
2. Захаров Р. Сочинение танца : Страницы педагогического опыта / Р. Захаров. – М. : Искусство, 1983. – 224 с., рис., 24 л. ил.;
3. Каган М. С. Эстетика музыки / М. С. Каган. – СПб, 1993. – 204 с.;
4. Лихачов Б. Т. Эстетическое воспитание в школе. Вопросы системного анализа / Б. Т. Лихачов. – М. : Педагогика, 1980. – 159 с. Макаренко А. С. Книга для батьків. Лекції про виховання дітей / А. С. Макаренко. – К. : Рад. шк., 1972. – 336 с.;
5. Теплов Б. М. Способности и одарённость : Проблемы индивидуальных различий / Б. М. Теплов. – М. : Просвещение, 1961. – 229 с.